

Vergaderjaar 2025–2026

36 800 XIV

**Vaststelling van de begrotingsstaten van het
Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur (XIV) en het
Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2026**

H

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET TWEDE VERSLAG

Ontvangen 22 juni 2026

Hierbij zend ik u, mede namens de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, de antwoorden op de aanvullende vragen van de Eerste Kamer commissie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over de Ontwerpbegroting 2026 (XIV) (samenhangend met Miljoenennota 2026) (36 800 XIV), ingezonden 17 juni 2026.

De Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,
J. van Essen

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie BBB

1. Kan de regering, in het licht van de aangekondigde beleidsmatige invulling voor de zomer en de beoogde start met het grootschalig meten van N-mineraal in het najaar van 2026, concreet en per sector (melkvee, varkens en pluimvee) uiteenzetten hoe de juridische houdbaarheid van doelsturing wordt gegarandeerd binnen de huidige Europese natuurwetgeving, welke specifieke, betaalbare meetmethoden hierbij worden gehanteerd om een gelijk speelveld en minimale administratieve lasten te borgen, en of de toegezegde informatievoorziening tevens een integrale impactanalyse bevat over de sociaaleconomische gevolgen hiervan voor agrarisch ondernemers en de regio?

Antwoord:

Het is mijn inzet om dit najaar te kunnen starten met N-mineraalmetingen, wat een indicator is voor de kwaliteit van het grondwater. Met de resultaten van de N-mineraalmetingen kan de agrariër sturen op de waterkwaliteit. Hiermee wordt ingezet op het behalen van de doelen vanuit de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn water en wordt bij de inrichting van doelsturing waterkwaliteit rekening gehouden met de juridische houdbaarheid. De uitwerking van deze doelsturingssystematiek moet immers passen binnen de geldende nationale en Europese verplichtingen.

Keuzes over de inrichting van doelsturing op waterkwaliteit en het ingroepad zie ik in samenhang met de maatregelen in het nog op te stellen 8e actieprogramma Nitraatrichtlijn. Het gaat hierbij om de opbouw en inrichting van een aanpak die open staat voor alle agrariërs in Nederland met landbouwgrond waarop per perceel kan worden gestuurd op de waterkwaliteit. Dit betekent dat zowel akkerbouwers als melkveehouders met grasland en bouwland voor de voedergewassen kunnen deelnemen aan doelsturing op waterkwaliteit.

Door doelsturing voor waterkwaliteit op te zetten middels een ingroepad kan in de komende jaren ervaring worden opgedaan. Hiermee kan de aanpak op basis van de ervaringen worden verbeterd gedurende de looptijd van het ingroepad. Tijdens het ingroepad wordt ook ervaring opgedaan met de uitvoerbaarheid, betaalbaarheid en administratieve lasten van de uitvoering van doelsturing op waterkwaliteit en wordt hiermee inzicht verkregen in de sociaaleconomische gevolgen voor agrarische ondernemers en de regio. Tenslotte ben ik voornemens dit ingroepad te faciliteren, onder andere door het verstrekken van subsidies voor de opzet van de aanpak en het uitvoeren van de N-mineraalmetingen.

2. Kan de regering concreet maken welke harde wettelijk verankerde garanties, in plaats van louter beleidsmatige intenties en een «streven» naar voorspelbaarheid, agrarisch ondernemers krijgen dat de tussentijdse spelregels en het langdurige «ingroepad» tot 2035 niet alsnog worden opengebroken bij eventuele tegenvallende generieke natuureresultaten of veranderende (Europese) wetgeving? En, op welke wijze, wordt geborgd dat het genoemde «handelingsperspectief» ook financieel en technisch haalbaar blijft voor ondernemers die al vroegtijdig in deze transitie investeren?

Antwoord:

Het kabinet hecht veel waarde aan het bieden van een zo groot mogelijke mate van zekerheid richting ondernemers. Daarom zijn bedrijfsspecifieke emissienormen voor stikstof en klimaat onderdeel van de bredere samenhangende aanpak waaraan wordt gewerkt via de Ministeriële Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof. Het kabinet kiest ervoor in deze

aanpak te sturen op het realiseren van verschillende opgaven in onderlinge samenhang, met daarmee ook als doel om te voorkomen dat (agrarisch) ondernemers steeds met nieuwe eisen worden geconfronteerd.

De basis van bedrijfsspecifieke emissienormen voor stikstof en klimaat is dat individuele ondernemers duidelijkheid krijgen over de opgave op hun bedrijf en ook verantwoordelijk zijn vanuit hun vakmanschap toe te werken naar het bepalen van deze normen. De normen zullen vastgelegd worden in regelgeving. Het kabinet kiest er daarbij bewust voor om nu duidelijke kaders te stellen richting 2035. In het bepalen van de hoogte van de bedrijfsspecifieke emissienormen wordt rekening gehouden met wat er nu technisch mogelijk is voor ondernemers. Dit neemt niet weg dat het van ondernemers forse inspanningen zal vragen om aan de normen te voldoen. Binnen de Ministeriële Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof worden diverse instrumenten uitgewerkt om ondernemers te ondersteunen in het realiseren van emissiereductie.

3. In hoeverre is de regering zich ervan bewust dat normen die technisch wel kunnen maar financieel onbetaalbaar zijn, voor boerenbedrijven alsnog neerkomen op een gedwongen krimp of een koude sanering? Kan de regering garanderen dat de steunmaatregelen van de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof financieel zo ruim en langdurig zijn dat gezonde, welwillende boeren niet alsnog gedwongen worden om te stoppen omdat de nieuwe regels simpelweg onbetaalbaar voor hen zijn? Kan de regering garanderen dat er geen gedwongen uitkoop van agrarische bedrijven plaatsvindt met als doel de natuur te herstellen of de stikstof uitstoot te verlagen?

Antwoord:

In het bepalen van de hoogte van de bedrijfsspecifieke emissienormen wordt rekening gehouden met wat technisch mogelijk is voor ondernemers. Het kabinet vindt het belangrijk dat de normen waar bedrijven aan moeten voldoen in de praktijk realiseerbaar zijn en ertoe leiden dat bedrijven in beweging komen. Dit betekent niet dat de emissienormen ook altijd makkelijk te realiseren zullen zijn: het zal om forse inspanningen vragen van ondernemers om aan de normen te voldoen. Door nu duidelijke kaders te stellen waar bedrijven uiteindelijk aan zullen moeten voldoen, kunnen bedrijven overwogen een beslissing maken over de toekomstige ontwikkeling van hun bedrijf.

Naast dat er gekeken wordt naar wat technisch mogelijk is, heeft het kabinet ook oog voor wat er financieel haalbaar is voor ondernemers. Daarom worden binnen de Ministeriële Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof diverse instrumenten uitgewerkt om ondernemers te ondersteunen in het toewerken naar emissiereductie, onder meer gericht op het stimuleren van verduurzaming en extensivering. Tegelijkertijd zullen met alleen de bedrijfsspecifieke emissienormen de doelen niet gehaald worden. Daarom wordt er ook gewerkt aan gebiedsgericht beleid rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en maatregelen gericht op kleinere productie bijvoorbeeld via vrijwillige beëindigingsregelingen en afoming bij verhandeling van productierechten. Deze sporen zijn met elkaar communicerende vaten die gezamenlijk tot doelbereik moeten leiden.

4. De regering geeft aan dat niet elke veranderende omstandigheid door veranderende wet- en regelgeving wordt vergoed. Houdt de regering er rekening mee dat de daling van waarde van grond zeer grote impact heeft op de bedrijfsvoering van vele agrarische bedrijven? Is de regering bereid bedrijven te compenseren die met deze grote waardeverliezen te maken krijgen?

Antwoord:

Het potentieel waarde-effect op de grondwaarde wordt, naast de wijzigingen in het overheidsbeleid, mede bepaald door veel factoren (zoals de ruimtelijke functie, lokale grondmarktdynamiek, agrarisch opbrengend vermogen, het bedrijfstype en de fysieke omstandigheden) en is ook afhankelijk van het type besluit en de inhoud van de regels die gelden of zullen gaan gelden. Bij verkoop van grond of staking van een bedrijf wordt dit concreet, waarbij soms ook sprake kan zijn van waarde-stijging bij bv woningbouwbestemming. Het kabinet is zich ervan bewust dat waardedaling van grond grote impact kan hebben op de agrarische bedrijfsvoering. Bij maatregelenpakketten wordt steeds gekeken naar flankerend instrumentarium. Daarnaast wordt eventuele nadeelcompensatie per geval beoordeeld.

5. Op welke termijn is de regering van plan de rekenkundige ondergrens in te voeren? Hoever is de regering met deze wet- en regelgeving, aangezien de vorige regering ook bezig is geweest met deze rekenkundige ondergrens?

Antwoord:

In het coalitieakkoord heeft het kabinet opgenomen dat zo snel mogelijk een juridisch houdbare rekenkundig ondergrens wordt ingevoerd bij een gebleken en geborgd reductiepakket. Ook flankerend beleid in de vorm van beheersmaatregelen is hiervoor noodzakelijk. In de aankomende Kamerbrief licht het kabinet het pakket en de stappen naar een verantwoorde invoering van de RKO toe.

6. Op welke termijn denkt de regering stikstofruimte vrij te kunnen maken om de eerste PAS-melders te realiseren?

Antwoord:

De regering werkt binnen de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof (TLNS) aan een aanpak voor stikstofreductie en natuurherstel. Hiermee ontstaat er ook meer perspectief om PAS-melders naar een oplossing te helpen. De afgelopen jaren is geprobeerd om PAS-melders te legaliseren met stikstofruimte uit bronmaatregelen. Om PAS-melders te legaliseren met bronmaatregelen is het van belang dat op exact dezelfde hexagonen als waar de PAS-melders op deponeert voldoende ruimte wordt vrijgemaakt. Wanneer dit het geval is moet worden aangetoond dat de ruimte niet noodzakelijk is om het behoud van het Natura 2000-gebied te borgen. De afgelopen jaren is er wel ruimte vrijgemaakt maar deze was door de staat van de natuur slechts 7 keer inzetbaar voor een vergunning. Daarom wordt nu gekozen om deze ruimte te gebruiken om te kunnen afzien van handhaving zodat PAS-melders tijd krijgen om via een maatwerkoplossing naar een legale situatie te komen.

Het kabinet past, samen met de provincies, maatwerk toe om PAS-melders richting een legale situatie te helpen. Dit is ook de kern van de opvolger van het legalisatieprogramma. De nadruk zal liggen op wat er mogelijk is in het gebied en wat de wensen van de PAS-melder zijn voor diens bedrijfsvoering. Er is ook oog voor de opdracht die er ligt in het gebied vanuit de doelstellingen van de TLNS. Hierbij wordt, indien er geen stikstofruimte beschikbaar is, ook ingezet op innovatie, extensivering, omschakeling en verplaatsing. Daar waar mogelijk kan er ook gebruik worden gemaakt van stikstofruimte, maar het eerlijke verhaal is dat dit waarschijnlijk maar zeer beperkt effectief zal zijn. De verwachting is dat de omschakeling naar maatwerk de komende jaren voor veel meer vergunde PAS-melders gaat zorgen.

7. Is de regering het met de leden van de BBB-fractie eens dat het huidige natuurbeleid Nederland op slot houdt omdat gefocust wordt op stikstof? Is de regering het met deze leden eens dat het huidige natuurbeleid Nederland ónnodig op slot houdt? Moet er niet een breder natuurbeleid gekozen worden, in plaats van de focus op stikstof?

Antwoord:

Het kabinet is het met de BBB-fractie eens dat een breed natuurbeleid nodig is dat inzet op zowel stikstofreductie als aanpak van andere drukfactoren. Stikstof is niet de enige drukfactor op onze beschermde natuurgebieden, ook andere drukfactoren zoals verdroging en versnippering spelen een rol. Om verslechtering tegen te gaan en behoud van de natuur te borgen, moet naast stikstofreductie ook gekeken worden naar deze andere drukfactoren. De inzet van de taskforce is hier, conform het coalitieakkoord, dan ook op gericht. Met deze brede inzet maakt het kabinet vergunningverlening stapsgewijs en per gebied weer mogelijk.

8. Welke concrete voorstellen heeft de regering om uitholling van het platteland te voorkomen? Is de regering het met de leden van de BBB-fractie eens dat door het huidige beleid het platteland uitgehold wordt? Is de regering het ermee eens dat de huidige opkoopregeling hierbij een rol speelt?

Antwoord:

Het kabinet zet zich in voor een sociaal en economisch sterk platteland. Het Rijk heeft diverse bestaande instrumenten die hieraan bijdragen, zoals bijvoorbeeld het Nationaal Programma Vitale Regio's, de regiodeals en diverse instrumenten ter ondersteuning van de agrarische sector. Daarnaast komt het kabinet voor de zomer met aanvullende maatregelen, die helpen bij het ondersteunen van boeren bij de benodigde veranderingen en een sociaal en economisch vitaal platteland moeten waarborgen. Dit, als integraal onderdeel van de samenhangende aanpak landbouw, natuur en stikstof. Via diverse onderzoeken waarover ik de Tweede Kamer in maart jl. heb geïnformeerd houdt het kabinet scherp zicht op mogelijke sociaaleconomische aspecten.¹ Er blijkt, onder andere uit de meest recente monitoringsrapportage van het Programma stikstofreductie en natuurverbetering, geenszins een uitholling van het platteland.² Hoewel regionale verschillen zullen optreden, concludeert PBL onder meer dat het effect van de getroffen maatregelen op werkgelegenheid en de toegevoegde waarde van het agrocomplex voor Nederland als geheel naar verwachting beperkt is. Negatieve sociaaleconomische effecten worden ook gedempt doordat een deel van de ondernemers en werknemers in andere sectoren aan het werk gaat.

zullen wel regionale verschillen optreden: in regio's waar de agrarische sector relatief groot is en de opgave voor stikstofreductie ook, kunnen de (sociaaleconomische) effecten omvangrijker zijn. Dat geldt ook in gemeenten waar het relatieve belang van de veehouderij voor de werkgelegenheid en toegevoegde waarde groot is. Tegelijkertijd worden eventuele negatieve sociaaleconomische effecten gedempt doordat een deel van de ondernemers en werknemers in andere sectoren aan het werk zal gaan. Het kabinet heeft nadrukkelijk aandacht voor de regionale sociaaleconomische effecten van beleid.

¹ Kamerstukken II 2025/26, 28 973, nr. 291

² <https://www.pbl.nl/system/files/document/2026-03/pbl-2026-sociaaleconomische-effecten-van-stikstofbronmaatregelen-en-natuurmaatregelen-5786.pdf>

9. De Nationale ombudsman geeft een duidelijk signaal naar de regering over de omgang van de overheid met onze Nederlandse boeren. Welke stappen heeft de regering in gedachten om hier al aan te kunnen werken, voor het rapport verschijnen is. Is het onderzoek van de Nationale ombudsman niet een signaal om zo snel mogelijk aan de slag te gaan om de relatie tussen overheid en boeren te verbeteren?

Antwoord:

Het kabinet wil juist dat boeren weer ruimte krijgen en toekomst perspectief zien. Daarom werkt het kabinet ook aan een ambitieus, maar realistisch pakket waardoor boeren kunnen ondernemen, de natuur kan bloeien en Nederland van het slot komt. In dit pakket zullen verschillende maatregelen zitten waarbij ook rekening is gehouden met de uitvoerbaarheid en toepasbaarheid ervan op het boeren erf. Er wordt met vele (agrarische) partijen gesproken over het pakket en de verschillende maatregelen, juist om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de agrarische praktijk. Het bieden van duidelijkheid aan boeren en het lostrekken van vergunningsverlening zal bijdragen aan het herstel van vertrouwen. Met dit pakket en deze aanpak verwacht het kabinet ook bij te dragen aan de verbetering van de relatie tussen de overheid en de boeren.

10. Is de regering bereid om sectoren zonder mestprobleem, zoals de pluimvee sector, buiten de afroaming te laten? Is de regering het met de leden van de BBB-fractie eens dat het onterecht is om een dergelijke sector met deze afroaming op te zadelen?

Antwoord:

Het afroemen van productierechten is een maatregel om vooraf te borgen dat de sectorale mestproductieplafonds uit de Meststoffenwet niet overschreden worden. Er moet dus sprake zijn van een dreigende overschrijding van de sectorale mestproductieplafonds. Op woensdag 3 juni 2026 is de Kamer geïnformeerd over de publicatie van de eerste kwartaalrapportage 2026 van de CBS-monitor fosfaat- en stikstofexcretie.³ Daaruit blijkt dat het CBS verwacht dat in 2026 de mestproductie in de pluimveehouderij het sectorale mestproductie niet zal overschrijden.

11. De brandstofprijzen zijn nog steeds erg hoog voor alle bewoners van Nederland, maar ook vooral voor de visserij. De regering geeft aan dat € 25 miljoen euro beschikbaar wordt gesteld op de begroting LVVN. Hoe is de verhouding tussen Landbouw, Visserij en Natuur bij deze € 25 miljoen euro?

Antwoord:

De brandstofprijzen zijn sinds het aanbreken van de Iran-oorlog fors hoger. Het klopt dat dit voor hogere kosten zorgt in de visserij en de landbouw en de keuzes van ondernemers beïnvloedt. Het kabinet heeft in de kamerbrief Acties Weerbaarheid Energieschok van 20 april aangekondigd om voor de visserij en de agrarische sector beide € 25 mln. te reserveren voor maatregelen die de afhankelijkheid van brandstof en kunstmest verkleinen. In totaal gaat het om € 50 mln. De verhouding van toegevoegde middelen is dus gelijk tussen visserij en landbouw. Dit is verwerkt in de eerste suppletoire begroting van LVVN voor 2026 middels een nota van wijziging.

12. Nederland is na de Verenigde Staten wereldwijd de grootste landbouwexporteur. Export van landbouwproducten en -kennis is een grote steunpilaar van de Nederlandse economie. Is de regering het met de leden van de BBB-fractie eens dat Nederland uiterst belangrijk is voor

³ Kamerstukken II, 2026/27, 33 037 nr. 674

andere landen vanwege deze landbouwproducten en -diensten? Wordt met de verkleining van de Nederlandse veestapel niet een belangrijke handelstroef in geopolitieke situaties van Nederland verwaarloosd? De Verenigde Staten heeft de laatste jaren een onbetrouwbare positie ingenomen op het gebied van handel en handelstarieven. Ziet de regering voor Nederland een taak om hierin een betrouwbare partner te zijn voor andere landen?

Antwoord:

Voor onze voedselproductie zijn wij afhankelijk van een combinatie van binnenlandse productie en buitenlandse import. Net zoals Nederland profiteert van de invoer van grondstoffen, productiemiddelen en voedingsmiddelen waarin andere landen een comparatief voordeel hebben, profiteren andere landen van de grondstoffen, productiemiddelen en voedingsmiddelen waarin Nederland zelf een comparatief voordeel heeft. Tegelijkertijd positioneert Nederland zich als een betrouwbare handelspartner in een veranderende wereldorde. Ook de inzet van het LVVN Attaché Netwerk, alsmede handelsmissies naar landen binnen en buiten de EU dragen bij aan de goede, betrouwbare relatie van Nederland met deze landen, en daarmee aan de Nederlandse exportpositie. Nederland blijft deze rol, ook in turbulente geopolitieke tijden, vervullen.

Het kabinet is zich bewust dat wijzigingen in beleid voor minder stikstof en broeikasgassen en de omslag van middel- naar doelsturing gevolgen kunnen hebben voor de omvang van de productie in veehouderijsectoren en mogelijke effecten op het concurrerend vermogen van deze sectoren. Nederlandse landbouwsectoren blijken echter, in samenwerking met Nederlandse kennisinstellingen, als geen ander te kunnen inspelen op veranderende productie- en marktomstandigheden. Flexibiliteit en innoverend vermogen, naast een hoge kwaliteit van landbouwproducten, zijn kenmerkend. Met initiatieven, als het Nationaal Innovatieloket Veehouderij, worden sectoren gesteund om deze omslag te kunnen maken.

13. Waarom kan de economische waarde van één hectare natuur niet vergeleken worden met één hectare landbouwgrond? Is de regering bereid om alsnog een ruime schatting te maken?

Antwoord:

Een specifieke vergelijking tussen de economische waarde van één hectare natuurgrond en één hectare reguliere landbouwgrond is niet mogelijk. Dat komt omdat de economische- of marktwaarde van grond wordt bepaald door zowel de gebruikswaarde (zoals het agrarisch opbrengend vermogen) als door andere factoren, zoals specifieke karakteristieken van het perceel – ligging, vorm, bereikbaarheid, bodemgeschiktheid – verwachtingen over functieverandering, regionale schaarste en marktomstandigheden. Wel kan er in zijn algemeenheid iets worden gezegd. Het kadaster heeft in 2023 met Wageningen Universiteit onderzoek gedaan naar de gemiddelde grondprijzen van natuurgrond in de periode 2012–2022.⁴ Daaruit bleek dat de grondprijzen van natuur, mede als gevolg van de mogelijke inkomsten uit de grond, sterk uiteenlopen: van 9.000 euro per hectare voor zand, 17.800 euro per hectare voor bos, 18.300 euro per hectare voor heide, en 35.300 euro per hectare voor natuurlijk grasland (dat is grasland waarop ook agrarisch medegebruik mogelijk is). Deze prijzen voor natuurgrond liggen veel lager dan de gemiddelde prijs van reguliere landbouwgrond, die in 2025 gemiddeld uitkwam op € 95.400 per hectare.⁵

⁴ Themabijlage – Ontwikkelingen op de Nederlandse agrarische grondmarkt 2016-2025

⁵ Kwartaalbericht agrarische grondmarkt 2022-4 – Kadaster.nl zakelijk

14. Op 2 december 2025 stelden de leden van de BBB-fractie de regering de vraag hoe groot de kans is dat geïmporteerde landbouwproducten uit MERCOSUR-landen worden afgekeurd. De regering gaf destijds aan dat ongeveer 0,5% van alle ladingen wordt teruggestuurd. Recent is er in Griekenland echter een grote partij Braziliaanse kip geweigerd vanwege een vermoedelijke salmonellabesmetting, en ook in België en Nederland zijn er zendingen teruggestuurd. Blijft het afkeuringspercentage van 0,5% na het sluiten van de MERCOSUR-deal nog steeds gehandhaafd, of zorgen deze recente incidenten voor een ander beeld?

Antwoord:

Het door u geciteerde keurings- en afkeuringspercentage betreft een langjarig gemiddelde. Deze percentages worden bepaald op basis van jaargemiddelden. Een incidentele piek heeft daarmee geen grote invloed te hebben op dit gemiddelde. Deze recente incidenten zorgen nog niet voor een ander beeld.

Overigens zijn de veterinaire producten, zoals pluimveevlees, 100% keuringsplichtig waarmee voedselveiligheid, ongeacht de herkomst, zeer goed geborgd is.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie CDA

De leden van de CDA-fractie hebben enkele aanvullende vragen waarbij zij verwijzen naar de nummering van de antwoorden zoals opgenomen in de nota naar aanleiding van het verslag.

Aanvullende vraag bij 38: deze leden lezen in de beantwoording dat de regering 20 miljard euro beschikbaar stelt in de periode 2026–2035 voor de opgaven voor landbouw, natuur en stikstof. In de onderliggende begroting wordt 150 miljoen euro hiervan alvast beschikbaar gesteld. Deze leden vragen aan de regering of dit niet te weinig is om de gebiedsprocessen op te starten, uitvoerbaar te krijgen en de uitvoering te versnellen?

Antwoord:

Het kabinet heeft voor 2026 150 miljoen beschikbaar gesteld uit het fonds uit het Coalitieakkoord. Deze middelen zijn gereserveerd voor natuurbescherming, onder andere voor de aanpak van invasieve exoten, bosrevitalisatie, natuurherstel in de grote wateren en een aantal projecten op het terrein van hydrologisch herstel. Ook zijn er middelen beschikbaar voor experimenteerlocaties, doelsturing, mestvergiftiging, het verhogen van de natuurbeheervergoedingen en stelt LVVN-budget beschikbaar voor het natuurherstel in Caribisch Nederland op basis van het Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland 2020–2030. Bij deze middelen is de intentie om versneld een eerste stap te zetten, vooruitlopend op de volledige uitwerking van het Coalitieakkoord. Deze maatregelen zijn inclusief uitvoeringskosten, mede om de benodigde gebiedsprocessen met partners te kunnen realiseren.

Uiteraard is meer nodig voor onder andere natuurherstel, stikstofreductie, vergunningsperspectief en ook het versterken van uitvoeringskracht in de gebieden. In de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof neemt het kabinet hierover integrale besluitvorming. Over de besluitvorming vanuit de Taskforce informeer ik uw Kamer voor de zomer. De uitvoerbaarheid van het pakket is daarbij essentieel. Het kabinet zal bij de verdere uitwerking nauw optrekken met de medeoverheden en de rijkuitvoeringsorganisaties om uitvoering te versnellen en te versterken.

Aanvullende vraag bij 40: deze leden lezen voorts in de beantwoording dat de regering zich ten doel stelt een robuuste natuur en een vitaal landelijk gebied te realiseren middels de aanpak in de vijf prioritaire

gebieden. Kan de regering aangeven hoe ze dit doel specifiek en meetbaar maakt, zodat deze Kamer goed kan toezien op de uitvoering van de doelen uit deze begroting?

Antwoord:

De Taskforce zal een besluit nemen over de doelen van de samenhangende, landelijke aanpak en het pakket aan maatregelen voor stikstofreductie en natuurherstel om vergunningsverlening mogelijk te maken. In de vijf prioritaire gebieden en twee economische clusters zetten we met de samenwerkende overheden met prioriteit de stap naar concrete uitvoering, waarbij we voortbouwen op wat al loopt om snel vooruitgang te boeken en uiteindelijk de doelen te halen. Nog eind dit jaar zal er voor deze gebieden daarom een samenwerkingsovereenkomst en uitvoeringsplan worden opgesteld door de overheden. Daarin maken overheden ook afspraken over het monitoren van de uitvoering en de bijdrage daarvan aan de doelen. Zodra de uitvoering daadwerkelijk is gestart, start ook de cyclus van monitoring en, waar nodig, bijsturing. Beide Kamers worden jaarlijks geïnformeerd over de voortgangsrapportage in de prioritaire gebieden en economische clusters.

Bovendien vragen deze leden wat de regering bedoelt met adaptief programmeren. Biedt deze benadering ook ruimte om in de uitvoering incidenteel een toename van de stikstofemissie toe te staan, zolang de reductie van de totale stikstofemissies structureel en over langere tijd geborgd is?

Antwoord:

De geleerde les van de afgelopen jaren is dat de complexiteit van uitvoering van gebiedsgerichte maatregelen vraagt om adaptiviteit. Met adaptief programmeren kunnen de overheden de uitvoering (bij)sturen wanneer dat nodig is. Bijsturen kan bijvoorbeeld nodig zijn als uit de monitoring blijkt dat maatregelen beter anders of elders ingezet kunnen worden, mits de bijdrage aan het doelbereik in stand blijft. Ook kunnen mee-of tegenvallers in de uitvoering of nieuwe/aangescherpte beleidsvoornemens aanleiding zijn voor bijsturing. Deze benadering is met name bedoeld om maximaal, en met tempo, tot daadwerkelijke uitvoering te komen. In het uitvoeringsprogramma spreken overheden met elkaar af op welke manier (bij)sturing plaatsvindt.

Binnen die aanpak wordt voortdurend gezocht naar manieren om ontwikkelingen mogelijk te maken, mits de natuur daardoor niet verder wordt belast. Dat betekent dat een tijdelijke toename van stikstofemissie niet zonder meer mogelijk is, maar zorgvuldig moet worden beoordeeld. Bepalend is of op het niveau van de stikstofdepositie op het betrokken Natura 2000-gebied significant negatieve effecten kunnen worden uitgesloten. Dat is een voorwaarde die voortvloeit uit de Habitatrichtlijn. Een over langere tijd geborgde reductie is daarbij een belangrijke factor, maar kan deze beoordeling per geval niet vervangen.

Juist voor situaties met een tijdelijk karakter is er in een aantal gevallen ruimte. Bij projecten en activiteiten die slechts een kleine en eenmalige toename van depositie veroorzaken, kan ecologisch worden onderbouwd dat significant negatieve effecten zijn uit te sluiten. Het bevoegd gezag beoordeelt dit in het kader van de reguliere toestemmingverlening. Ter ondersteuning van die ecologische beoordeling is voor initiatiefnemers en bevoegde gezagen de Handreiking kleine en tijdelijke stikstofdeposities beschikbaar, die generieke bouwstenen biedt voor een kansrijke onderbouwing. Zo wordt binnen de geldende kaders gericht gezocht naar mogelijkheden om ontwikkelingen doorgang te laten vinden.

Aanvullende vraag bij 41: Deze leden lezen dat de regering nog geen overzicht kan geven van de verdeling van de middelen vanuit het

toekomstige stikstoffonds onder de twaalf provincies. Wanneer kan de regering dit wel geven? Kan de regering toezeggen om dit overzicht te geven bij de aanbidding van de begroting van 2027 aan de Kamer, waarbij tegelijk de instelling van het stikstoffonds wordt voorgesteld? Daarbij vragen deze leden op welke manier en wanneer de regering het Interprovinciaal Overleg (IPO) betreft bij de verdeling van deze middelen? Welke relatie heeft dit tot de besluitvorming in de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof?

Antwoord:

De inzet van en de maatregelen uit het stikstoffonds dienen nog verder te worden uitgewerkt voordat inzicht kan worden gegeven in hoeveel middelen naar welke provincie gaan. Als is uitgewerkt hoe deze maatregelen zo efficiënt mogelijk kunnen worden aangesloten op de specifieke opgaves in de verschillende gebieden kan worden bepaald hoeveel middelen er naar de verschillende provincies gaan. Dit gebeurt uiteraard in samenspraak met de medeoverheden en met betrokkenheid van Interprovinciaal Overleg (IPO) de Unie van Waterschappen (UvW) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), waarmee op reguliere basis overleg plaatsvindt. Verdere uitwerkingen en besluitvormingen sluiten aan op, en vinden plaats in de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof. Over de voortgang en het tijdpad wordt u geïnformeerd in de aangekondigde kamerbrief over de ministeriele taskforce landbouw, natuur en stikstof voor de zomer.

Aanvullende vraag bij 42: Deze leden zijn van mening dat hun vragen over het Wierdense Veld niet volledig zijn beantwoord. Kan de regering de vragen 42 tot en met 47 alsnog volledig beantwoorden?

Antwoord:

Excuus dat de vragen in de vorige ronde niet afdoende zijn beantwoord. Hieronder vind u nogmaals de vragen en de beantwoording daarop.

Deze leden constateren dat de uitvoering van de natuurhersteldoelen in hoogveengebieden steeds complexer wordt. Deze leden zien dat het belang van drinkwaterwinning strijdig is met het natuurherstel van het hoogveengebied Wierdense veld. Deze leden zijn benieuwd naar de voortgang van de uitvoering van de natuurdoelstellingen in dit N2000 gebied.

Antwoord:

In het Wierdense Veld zijn de benodigde interne maatregelen genomen. Zo zijn bijvoorbeeld de bodems van enkele veenputten gedicht om wegzuiging van het aanwezige water te voorkomen. Voor de te nemen externe maatregelen ten behoeve van hydrologische systeemherstel wordt door de provincie een projectbesluit opgesteld.

Kan de regering deze leden informeren in welke mate zij daar contact over heeft met de provincie Overijssel?

Antwoord:

Er is gedurende het jarenlange proces van voorbereiding van het beheerplan voor het Wierdense Veld regelmatig overleg geweest met de provincie over de noodzakelijke maatregelen. LVVN is in dat kader in 2025 betrokken bij de keuze tussen de verschillende scenario's. Daarbij bleek dat het belang van de drinkwaterwinning door de provincie op een juiste manier was meegenomen in de afwegingen voor de te nemen maatregelen om verslechtering tegen te gaan en de instandhoudingsdoelstellingen te halen. De uitvoering van herstelmaatregelen is een provinciale verantwoordelijkheid conform vastgesteld beheerplan.

Heeft de provincie Overijssel bij de regering aan de bel getrokken over de tegengestelde doelen in het Wierdenseveld?

Antwoord:

Er is door de jaren heen regelmatig contact geweest met de provincie over het Wierdense Veld waarbij alle knelpunten besproken worden en in samenwerking gezocht wordt naar oplossingsrichtingen.

Kan de regering aangeven hoe zij in 2025 hiermee is omgegaan?

Antwoord:

Doordat er door de jaren heen regelmatig contact is geweest is met de provincie Overijssel, is LVVN ook in 2025 betrokken bij het bespreken van knelpunten en het afwegen van voor- en nadelen t.a.v. verschillende scenario's. Het is vervolgens aan GS van Overijssel om hierin keuzes te maken.

In hoeverre heeft de regering voldoende middelen beschikbaar in de begroting voor 2026 om de natuurdoelen in hoogveengebieden uit te voeren?

Antwoord:

Herstelmaatregelen, waaronder die voor hoogveengebieden, maken onderdeel uit van het Uitvoeringsprogramma Natuur. Echter, er is nog een restopgave voor aanvullende herstelmaatregelen boven op de reeds geprogrammeerde maatregelen. Hiervoor wordt beleid ontwikkeld in het kader van de Taskforce Landbouw, Natuur, Stikstof en het Natuurplan. Los van de begroting zet de provincie ook eigen middelen in voor natuurherstel.

Verder vragen deze leden of de Provincie Overijssel destijds tijdig bij de aanwijzing tot N2000-gebied, de waterwinning heeft meegenomen naar Brussel?

Antwoord:

Bij de aanwijzing van het gebied heeft de provincie geen contact gehad met de EC. Nederland (LVVN) meldt bij de Europese Unie een gebied aan voor bescherming vanuit de Habitatrichtlijn. Dit gebeurt met het Standaardgegevensformulier (SDF) waarin ecologische gegevens van het gebied samengevat worden. Heeft Nederland een gebied aangemeld als Habitatrichtlijngebied of komt een gebied in aanmerking als Vogelrichtlijngebied? Dan wijst de Minister van LVVN het gebied aan als Natura 2000-gebied. Dit gebeurt via een aanwijzingsbesluit. In een aanwijzingsbesluit staan de natuurdoelen voor een gebied beschreven en niet het bestaande gebruik, dit komt in het beheerplan aan de orde. Pas later in het proces bij het opstellen van het inrichtingsplan voor het Wierdense Veld bleek dat er mogelijk spanning was tussen de provinciale opgaven voor drinkwaterproductie en voor hoogveenherstel. Mede naar aanleiding hiervan hebben de Minister LVVN en de gedeputeerde (Mobiliteit, Water en Klimaatadaptie) Boerman van Overijssel in 2021 een gesprek gehad met de EC.

Verder vragen deze leden of het juist is dat thans in de ecologische rapporten staat dat de waterwinning minder wordt of geheel verdwijnt?

Antwoord:

Een aanpassing of beëindiging van de winning is op dit moment niet aan de orde. In het beheerplan staat de waterwinning als bestaand gebruik opgenomen. Bij de bepalen van de juiste herstelmaatregelen voor het hydrologisch systeem wordt rekening gehouden met de drinkwater-

winning. In de doorgerekende scenario's is uitgegaan van de huidige vergunde situatie van de drinkwaterwinning.

Als dat niet zo is, vragen deze leden of de natuurdoelen bij de uitvoering gehaald kunnen worden, zeker omdat daarnaast ook de N35 moet worden opgewaardeerd richting A35?

Antwoord:

Verdwijnen waterwinning is op dit moment niet aan de orde. Er is nog geen definitief besluit genomen over de opwaardering van de N35. De natuurherstelmaatregelen die nu worden uitgewerkt hebben ruimtelijk geen overlap met de huidige concept plannen voor de opwaardering van de N35. Wanneer wordt besloten de weg op te waarderen zullen de effecten hiervan op de natuur getoetst moeten worden in een regulier vergunningentrajec.

Tenslotte vragen deze leden of in de ecologische rapporten natuurdoelen zijn toegevoegd?

Antwoord:

De instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden worden vastgelegd in de aanwijzingsbesluiten. Het aanwijzingsbesluit van het Wierdense Veld is sinds de aanwijzing in 2016 niet gewijzigd en er zijn dan ook geen natuurdoelen aan toegevoegd.

Aanvullende vraag bij 43: deze leden constateren dat de regering de natuurdoelen voor het Wierdense Veld en de Engbertsdijkswen niet onhaalbaar of onuitvoerbaar acht. Tegelijkertijd zien deze leden dat de stapeling van natuurdoelen, waterdoelen en leefbaarheidsopgaven de uitvoering van alle uitdagingen moeilijk maakt in de provincie. Ziet de regering in dat de natuurdoelen/het natuurherstel en de waterdoelen/drinkwaterwinning niet kunnen samengaan?

Antwoord:

Het is mij niet gebleken dat de doelen voor het Wierdense Veld en de Engbertsdijkswen niet haalbaar of uitvoerbaar zouden zijn. Wel vergt het combineren van doelen en van de verschillende functies van de gebieden een zorgvuldige afstemming. Daarom worden er verschillende varianten voor de noodzakelijke waterhuishoudkundige maatregelen verder onderzocht. Daarbij is er uitdrukkelijk oog voor de gevolgen voor omwonenden. Niet alleen omdat dit belangrijk is vanwege het draagvlak in de streek, maar ook omdat dit een vereiste is vanuit de Habitatrichtlijn. Tegelijk is duidelijk dat uiteindelijk het effect op de beschermde natuurwaarden de doorslag moet geven in de keuze voor de te nemen maatregelen. Dit vereiste volgt uit jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie. Daarom is het zo goed mogelijk bepalen van de effectiviteit van de mogelijke maatregelen essentieel. Overigens zijn de natuuropgaven voor de gebieden ten opzichte van het moment van aanwijzen als Natura 2000-gebied niet verzwagd. De instandhoudingsdoelstellingen, zoals opgenomen in het aanwijzingsbesluit, zijn namelijk niet veranderd.

Wat betekent dit voor de uitvoering van deze begroting?

Antwoord:

Voor het halen van de doelen voor de genoemde gebieden zijn de nodige herstelmaatregelen noodzakelijk een deel van deze maatregelen zijn al in beeld en geprogrammeerd en waar nodig zullende deze worden opgevolgd door aanvullende maatregelen. Zoals gezegd maken de herstelmaatregelen in deze begroting onderdeel uit van het Uitvoerings-Programma Natuur. Daar waar een restopgave voor aanvullende

herstelmaatregelen boven op de reeds geprogrammeerde maatregelen resteert wordt hiervoor beleid ontwikkeld in het kader van de Taskforce Landbouw, Natuur, Stikstof en het NatuurPlan. Los van deze begroting zet de provincie ook eigen middelen in voor natuurherstel.

Welke rol ziet het Rijk voor zichzelf en welke functie heeft de Nota Ruimte?

Antwoord:

Het Rijk is systeem verantwoordelijke voor het halen van de doelen vanuit de VHR, KRW en de NHV. Het behalen van deze doelen vergt een nauwe samenwerking tussen het Rijk en de medeoverheden. De Nota Ruimte is de nationale omgevingsvisie en is opgesteld met inachtneming van het Europese regelgeving als de VHR, KRW en NHV. De Nota Ruimte benoemt ook de noodzaak om functies te combineren in het landschap. Natuurgebieden dragen bij aan de bescherming van onze drinkwaterbronnen maar stellen ook eisen aan de waterhuishouding. Binnen deze randvoorwaarden moet gezocht worden naar het in balans combineren van functies zoals dit ook in het Wierdense Veld en de Engbertsdijkvenen gedaan wordt.

Vragen en opmerkingen van de leden van de Fractie- Visseren-Hamakers, GroenLinks-PvdA en SP

Deze leden verwijzen naar de nummering van de antwoorden zoals opgenomen in de nota naar aanleiding van het verslag.

In antwoord op vraag 3 schrijft de regering over de landbouwwijziging: «Vooralsnog heeft het kabinet geen voornemen om deze regeling af te schaffen.»

1. Graag zien deze leden een toelichting op dit antwoord, welke argumenten de regering heeft voor het behoud van deze vrijstelling, in het licht van het herhaalde advies van de rekenkamer en de conclusies uit het economisch onderzoek die in de oorspronkelijke vraag vermeld stonden?

Antwoord:

Tot nu toe heeft het kabinet gewerkt aan het uitwerken van een pakket aan maatregelen binnen de Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof. De Tweede Kamer en de Eerste Kamer worden hierover eind juni verder geïnformeerd. Gezien het feit dat de mogelijke maatregelen rondom het stikstofpakket nog niet duidelijk zijn, heeft het kabinet tot op heden geen besluit genomen over de landbouwwijziging zodat er op fiscaal vlak stabiliteit en rust is.

2. In antwoord op vraag 38 stelt de regering dat zij voor 2026 150 miljoen uit het transitiefonds Landelijk gebied en Natuur beschikbaar gesteld heeft. Welk deel hiervan gaat naar natuurbescherming en waar wordt dit geld dan aan uitgegeven?

Antwoord:

Het kabinet heeft voor 2026 150 miljoen beschikbaar gesteld uit het Transitiefonds Landelijk gebied en Natuur. Deze middelen zijn bij de 1e suppletoire begroting 2026 overgeheveld naar de begroting 2026 van LVVN. Van deze middelen is 99,5 mln. gereserveerd voor natuurbescherming. € 67 mln. voor 2026 en 32,5 mln. is doorgeschoven naar 2027. Met deze middelen worden onder andere de aanpak van invasieve exoten, bosrevitalisatie, natuurherstel in de grote wateren en een aantal projecten op het terrein van hydrologisch herstel gefinancierd. Ook zijn er middelen beschikbaar voor het verhogen van de natuurbeheervergoedingen en stelt

LVVN budget beschikbaar voor het natuurherstel in Caribisch Nederland op basis van het Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland 2020–2030.

De Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,
J. van Essen